

УДК 347.998.74

НЕДОЛІКИ ТА ПЕРЕВАГИ ЗАСОБІВ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ, ВИЗНАЧЕНИХ ЗАКОНОМ УКРАЇНИ «ПРО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ»

Денис ГУДКОВ,
інспектор
Департаменту кіберполіції
Національної поліції України

SUMMARY

Control is an essential condition for ensuring the proper and timely fulfillment of tasks facing the authorities. High demands, systematic and effective control and verification of the implementation of decisions is an effective means of strengthening discipline and legality, responsibility, from both the authorities and the public. Control is the process of determining the compliance of the actions of a controlled entity with the requirements established by law and, in the event of non-compliance, an analysis of deviations from established requirements and the application of appropriate sanctions. This study examines the provisions of the anti-corruption legislation in the regulation of relations related to financial controls, such as declaring the property status of officials and monitoring the way of life.

Key words: control of corruption, means of financial control, declarations, anti-corruption tools, lifestyle monitoring.

АНОТАЦІЯ

Контроль є найважливішою умовою забезпечення правильного і своєчасного виконання завдань, що стоять перед органами влади. Висока вимогливість, систематичний і дійовий контроль та перевірка виконання рішень є ефективним засобом зміцнення дисципліни та законності, виховання відповідальності із боку як представників влади, так і громадськості. Контроль – це процес визначення відповідності дій підконтрольного суб'єкту вимогам встановленим законом та в разі виявлення невідповідності – аналіз відхилень від встановлених вимог та застосування відповідних санкцій. Даним дослідженням розглядаються положення антикорупційного законодавства в частині регулювання відносин, пов'язаних із засобами фінансового контролю, такими як декларування майнового стану посадових осіб та моніторинг способу життя.

Ключові слова: контроль корупції, засоби фінансового контролю, декларування, засоби протидії корупції, моніторинг способу життя.

Постановка проблеми. Належний контроль повинен бути дійовим та системним із залученням громадськості. Причому залучення громадськості є обов'язковим елементом забезпечення прозорості контролю в будь-якій сфері суспільного життя, а особливо в публічному секторі. Сутність принципу прозорості полягає в забезпеченні можливості здійснення контролю з боку громадськості за діяльністю органів влади, що дозволяє забезпечити зворотній зв'язок суспільства з владою.

Контроль має бути об'єктивним, оперативним та результативним. Це означає, що контрольні дії повинні здійснюватися своєчасно, об'єктивно оцінюватися робота підконтрольного суб'єкту та вживатися відповідні заходи до усунення виявлених недоліків.

Контроль повинен бути гласним, тобто матеріали перевірок, результати контролю треба доводити до відома тих, що піддаються контролю. Таким чином, основними принципами контролю є:

- 1) системність;
- 2) об'єктивність;
- 3) гласність;
- 4) постійність;
- 5) дієвість.

Контроль, як певний процес, можна класифікувати на зовнішній та внутрішній.

Зовнішній контроль. Сюди відносяться механізми, які мають високий ступінь незалежності від влади. Наприклад, незалежна судова система, за якої бюрократ, що порушив закон, може бути легко й ефективно визнаний винним, різко знижує потенційну привабливість корупції. Одними з найефективніших інструментів контролю над корупцією бюрократичного апарату є свобода слова і ЗМІ [1, с. 25].

Зовнішній контроль характерний для країн із ринковою економікою і ліберальною демократією. Ймовірно, це пов'язано з тим, що для реалізації нормального функціонування ринку необхідні чіткі правила, механізми забезпечення виконання зобов'язань, зокрема ефективна правова система, що забезпечує здорове конкурентне середовище [2, с. 15].

Актуальність теми полягає в тому, що саме законодавчо визначені дієві механізми контролю в країні будуть діяти на попередження та недопущення корупції, у зв'язку із цим діюче законодавство країни потребує численних змін для забезпечення прозорого та дієвого механізму контролю у сфері запобігання корупції.

Мета – дослідити недоліки та переваги засобів фінансового контролю, визначених законом України «Про запобігання корупції»

Виклад основного матеріалу. Розділом VII Закону України «Про запобігання корупції» встановлені засоби фінансового контролю, що передбачає обов'язок до 1 квітня подавати шляхом заповнення на офіційному веб-сайті Національного агентства декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (далі – декларація), за минулий рік за формою, що визначається Національним агентством. Даний розділ Закону також запроваджує перевірку декларацій про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру.

На сьогодні в Європейському Союзі не існує спеціального закону, який би регламентував декларування. Але країни, які претендують стати учасниками Європейського співтовариства, повинні встановити дієвий механізм контролю корупції на законодавчому рівні, що і включає в себе як врегулювання конфлікту інтересів, так і декларування доходів чиновників, заходи відкритості

та прозорості влади. Не дивлячись на те, що не існує спеціального закону в Європейському Союзі, який би регламентував обов'язкове декларування доходів посадових осіб, питання декларування доходів посадовими особами де факто є стандартом для всіх країн-учасниць Європейського союзу. Функціонування систем декларування доходів посадових осіб країн кандидатів на членство в Європейському союзі знаходиться під ретельним вивченням Європейської комісії. Отже, дієва система декларування доходів та майнового стану посадових осіб є запорукою подолання корупції на теренах нашої держави та однією з умов членства в Європейському союзі. На сьогодні декларування доходів посадових осіб стало частиною глобального стандарту, який втілено в Конвенції ООН проти корупції, прийнятої в 2003 році. Параграф 5 статті 8 даної Конвенції передбачає вимогу у відповідності до національного законодавства країн встановлювати міри та системи вимог до посадових осіб із питання обов'язкового декларування діяльності поза межами основної роботи, зовнішніх надходжень, окрім заробітної плати, інвестицій, активів, дарунків та інших вигод, з яких може виникнути конфлікт інтересів [6].

Усі рекомендації конвенції ООН включають основні тези:

1) розкриття інформації про майновий стан повинно охоплювати всі істотні види доходів та майна посадових осіб;

2) розкриття інформації стосовно майнового стану публічних осіб дозволить із року в рік аналізувати та порівнювати фінансові надходження посадових осіб;

3) процедура розкриття інформації повинна виключати можливість приховування доходів чиновників шляхом оформлення прав на деяких інших нерезидентів чи іноземних компаній;

4) посадові особи повинні суворо дотримуватись обов'язку обґрунтовувати та доводити джерела своїх фінансових надходжень;

5) органи вповноважені здійснювати нагляд за дотриманням вимог щодо розкриття інформації з питання майнового стану посадових осіб, повинні мати достатні технічні та юридичні можливості для відповідного попередження та реагування корупційних проявів;

6) існування засобів відповідальності за порушення встановлених вимог.

Щодо розвитку інституту декларування доходів у національному законодавстві, то вперше норма стосовно декларування доходів та витрат державних службовців була закріплена в Законі України «Про державну службу», прийнятому 16 грудня 1993 року.

При цьому механізм реалізації зазначеної норми було визначено лише у постанові Кабінету Міністрів України від 11 серпня 1995 року № 641 «Про застосування статті 13 Закону України «Про державну службу», а форма такої декларації визначена ще пізніше наказом Міністерства фінансів України від 6 березня 1997 року № 58.

Наступним кроком був Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції», яким форма декларації була вперше визначена на рівні закону, що, у свою чергу, сприяло забезпеченню реалізації принципу правової визначеності, оскільки було гарантією стабільності зазначеної форми, що є вдалим механізмом впровадження системи декларування, який спроможний попередити проблеми двоякого трактування в правозастосовній діяльності.

Але у зв'язку з прийняттям Закону України «Про запобігання корупції», Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» втратив свою чинність. Новим законом більш деталізовано механізм декларування майнового стану посадових осіб із чітким визначенням

переліку інформації, яка підлягає розкриттю та механізмом контролю виконання даного засобу контролю. Визначено коло суб'єктів декларування, а саме особи, зазначені в пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 Закону. Разом із тим вказані особи повинні декларувати не лише свій майновий стан, а й майновий стан членів сім'ї та більшість своїх значних за розмірами видатків, фінансові зобов'язання. Згідно з визначенням вказаного Закону до членів сім'ї належать особи, які перебувають у шлюбі, а також їхні діти, в тому числі повнолітні, батьки, особи, які перебувають під опікою і піклуванням, інші особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки (крім осіб, взаємні права та обов'язки яких не мають характеру сімейних), в тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі. Відповідно до більшості методичних матеріалів декларування доходів, витрат і зобов'язань фінансового характеру, в тому числі тих, які знаходяться на офіційному веб-порталі судової влади України, особа може бути віднесена до членів сім'ї для цілей заповнення декларації за наявності сукупності таких ознак: 1) спільне проживання; 2) пов'язаність спільним побутом; 3) наявність взаємних прав та обов'язків із декларантом [3]. Це не стосується осіб, які перебувають у шлюбі, що визнаються членами сім'ї незалежно від наявності вказаних ознак. Але якщо звернутись до Закону України «Про запобігання корупції», то побачимо, що згідно з поняттям до членів сім'ї закон відносить інших осіб, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки (крім осіб, взаємні права та обов'язки яких не мають характеру сімейних), у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі. Тобто саме поняття в законі не говорить про обов'язкову сукупність таких ознак, як спільне проживання, пов'язаність спільним та ін. Навпаки, згідно із законом достатньо мати тільки одну ознаку, для визначення особи членом сім'ї. У свою чергу, вважаємо, що дані ознаки логічно взаємно доповнюють одна одну. У зв'язку із цим у понятті членів сім'ї необхідно пов'язати перелічені ознаки для можливості їх розуміння тільки в сукупності.

Наступним важливим моментом є те, що в декларацію обов'язково вносяться відомості про майновий стан як суб'єкта декларування, так і членів його сім'ї. Як вже було зазначено, до членів сім'ї закон відносить осіб, які перебувають у шлюбі, а також дітей, у тому числі повнолітніх, батьків, осіб, які перебувають під опікою і піклуванням, інших осіб, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки (крім осіб, взаємні права та обов'язки яких не мають характеру сімейних), у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі. Враховуючи універсальність корумпованих чиновників та їхню звичку оформлювати все майно на своїх близьких, дана вимога є дуже актуальною та необхідною. Але з іншого боку, існує багато механізмів ігнорування принципу прозорості, який повинен бути закладений в основу фінансового контролю. Так, наприклад, сумлінний державний службовець зіткнеться з численними проблемами в заповненні декларації у випадку неможливості отримання відомостей про статки своїх членів сім'ї, діти або батьки можуть просто відмовитись надавати дані про себе, а змусити їх ніхто не зможе. На такий випадок ч. 7 статті 46 Закону України «Про запобігання корупції» передбачено, що в разі відмови члена сім'ї суб'єкта декларування надати будь-які відомості чи їх частину для заповнення декларації суб'єкт декларування зобов'язаний зазначити про це в декларації, відобразивши всю відому йому інформацію про такого члена сім'ї, визначену пунктами 1-12 частини першої статті 46. Отже, потенційний корупціонер зможе не заповнювати відомості

про майно своїх членів сім'ї, обґрунтовуючи відсутністю відомостей або відмовою дітей чи батьків надати відомості про свої доходи, при цьому оформивши все своє майно на них, що найчастіше на практиці і відбувається.

З метою отримання безвізового режиму з ЄС було прийнято Закон України від 15.03.2016 р. № 1022-19 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей подання службовими особами декларацій про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру у 2016 році», яким були внесені зміни до нормативно-правових актів стосовно електронного декларування доходів посадових осіб. Даним законом були внесені зміни до Закону України «Про запобігання корупції», а саме статтю 46 було змінено та збільшено вартість рухомого майна, про яке повинно бути зазначено в декларації [4]. Отже, під час заповнення декларації суб'єкт декларування зобов'язаний вказувати цінне рухоме майно, вартість якого становить не 50 мінімальних заробітних плат, як це було передбачено в старій редакції, а вже 100 мінімальних заробітних плат. Тобто даним законом було збільшено вартісний поріг цінного рухомого майна. На наш погляд, дані зміни є досить суперечливими, оскільки на шляху побудови прозорості та чесності посадових осіб, в умовах економічної кризи та різкого збіднення населення країни, створюються умови та можливості для приховування майна посадових осіб.

Впровадження механізму декларування майнового стану посадових осіб є досить дієвим кроком у боротьбі з корупцією та попередженням виникнення конфлікту інтересів. Але дієвість даного механізму нерозривно пов'язана з відповідальністю за порушення вимог фінансового контролю. Донедавна Кодексом України про Адміністративні правопорушення, статтею 1726 передбачалось відповідальність лише за несвоєчасне подання декларації та за неповідомлення або несвоєчасне повідомлення про відкриття валютного рахунка. У свою чергу, Законом України від 15.03.2016 р. № 1022-19 були внесені зміни до ст. 1726 КУАП, якими було додано відповідальність за подання завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. При цьому відповідальність за подання завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, стосовно майна або іншого об'єкта декларування, що має вартість, настає у випадку, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму від 100 до 250 мінімальних заробітних плат. Що ж стосується недостовірних відомостей у сумі більше ніж 250 мінімальних заробітних плат, то суб'єкт підлягає кримінальній відповідальності за статтею 366-1 Кримінального кодексу України. Безумовно, на перший погляд, такі зміни начебто встановлюють жорсткі правила, які повинні не допустити випадків неправдивого декларування посадовцями своїх статків. Але враховуючи стійке небажання чиновників висвітлювати все своє майно, в практичному застосуванні даного засобу відповідальності може виникнути багато проблем. По-перше, незрозуміло, чому саме встановлено такий пороговий рівень відповідальності, адміністративна починається у випадку різниці у вартості незадекларованого майна від 100 мінімальних заробітних плат, тобто приблизно 320 000,00 грн. Крім того, слід пам'ятати, що прив'язка до розміру мінімальної заробітної плати буде щорічно збільшувати встановлений пороговий рівень. По-друге, питання полягає в тому, під час виявлення даного правопорушення, хто та як буде проводити оцінку майна, яка вартість повинна враховуватись, тобто вартість на момент набуття у власність або на момент декларування. Але головне питан-

ня полягає в тому, що відповідальність за подання завідомо недостовірних відомостей повинна бути кримінальною без будь-яких прив'язок до вартості, оскільки ст. 366 Кримінального кодексу України і до внесення змін до КУАП та доповнення ККУ, і на теперішній час було передбачено відповідальність за службове підроблення, тобто за складання, видачу службовою особою завідомо неправдивих офіційних документів, внесення до офіційних документів завідомо неправдивих відомостей, інше підроблення офіційних документів. Отже, вбачається досить хитрий хід законодавця, що, з одного боку, полягає в посиленні кримінальної відповідальності, оскільки ККУ додано нову статтю 366-1, санкцією якої передбачено такий вид відповідальності, як позбавлення волі, але, з іншого боку, вбачається пом'якшення відповідальності шляхом встановлення порогового рівня адміністративної відповідальності в разі різниці вартості майна в 100-250 мінімальних заробітних плат. Пом'якшення відповідальності полягає в тому, що до моменту встановлення адміністративної відповідальності за подання завідомо недостовірних відомостей посадову особу можна було притягнути до кримінальної відповідальності за ст. 366 ККУ як складання, видачу службовою особою завідомо неправдивих офіційних документів.

Як вже зазначалось, новим законом визначено процедуру перевірки декларації, яку здійснює Національне агентство з питань запобігання корупції. Згідно зі статтею 48 існують такі види контролю:

- 1) щодо своєчасності подання;
- 2) щодо правильності та повноти заповнення;
- 3) логічний та арифметичний контроль.

Також законом передбачена повна перевірка декларацій, яку теж здійснює Національне агентство. Слід зазначити, що порядок проведення повної перевірки, як і форма декларації, встановлюється теж Національним агентством. Отже, вбачається, що агентство наділено широким спектром повноважень, які надають можливість у будь-який час змінювати форму декларації, а так само порядок, на підставі якого воно буде проводити перевірку. У такому випадку більш доцільно встановити єдину форму декларації законом, що мінімізує ризики частоті її зміни. Що ж стосується затвердження положення проведення повної перевірки декларацій, доцільно, щоб воно затверджувалось щонайменше на рівні Кабінету Міністрів України, що не надасть можливості агентству в будь-який час його змінити та зобов'яже діяти в межах не власноруч написаних правил.

Також слід звернути увагу на повноваження агентства щодо встановлення переліку осіб, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище, суб'єктів декларування, які займають посади, пов'язані з високим рівнем корупційних ризиків, що закріплено абзацом 2 частини 1 статті 50 Закон України «Про запобігання корупції». У даному випадку виникає багато суперечностей, оскільки, на наш погляд, такий перелік повинен бути встановлений на рівні закону, що мінімізує ризик неоднакового трактування норм. Так, наприклад, Закон України «Про Національне антикорупційне бюро» та Кримінальний процесуальний кодекс України вже встановили поняття осіб, які займають особливо відповідальне становище, якими є згідно з пунктом 1 частини 4 статті 216 КПК України [5] особи, зазначені в частині 1 статті 9 Закону України «Про державну службу», та вищі посадові особи, стосовно яких здійснюються досудове розслідування детективи Національного антикорупційного бюро України, а саме:

- 1) Президент України, повноваження якого припинено, народний депутат України, Прем'єр-міністр України, член Кабінету Міністрів України, перший заступник та заступ-

ник міністра, Голова Національного банку України, його перший заступник та заступник, член Ради Національного банку України, Секретар Ради національної безпеки і оборони України, його перший заступник та заступник;

2) державний службовець, посада якого віднесена до першої та другої категорій посад, особа, посада якої прирівняна до першої та другої категорій посад державної служби;

3) депутат Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутат обласної ради, міської ради міст Києва та Севастополя, посадова особа місцевого самоврядування, посада якої віднесена до першої та другої категорій посад;

4) судді Конституційного Суду України, судді суду загальної юрисдикції, народні засідателі або присяжні (під час виконання ними цих функцій), Голова, члени, дисциплінарні інспектори Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Голова, заступник Голови, секретар секції Вищої ради юстиції, інші члени Вищої ради юстиції;

5) прокурори органів прокуратури, зазначені в пунктах 1-4, 5-11 частини першої статті 15 Закону України «Про прокуратуру»;

6) особа вищого начальницького складу державної кримінально-виконавчої служби, органів та підрозділів цивільного захисту, вищого складу Національної поліції, посадова особа митної служби, якій присвоєно спеціальне звання державного радника податкової та митної справи III рангу і вище, посадова особа органів державної податкової служби, якій присвоєно спеціальне звання державного радника податкової та митної справи III рангу і вище;

7) військовослужбовець вищого офіцерського складу Збройних Сил України, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України, Державної спеціальної служби транспорту, Національної гвардії України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України;

8) керівник суб'єкта великого підприємництва, в статутному капіталі якого частка державної або комунальної власності перевищує 50 відсотків.

Але враховуючи повноваження Національного агентства з питань запобігання корупції щодо встановлення переліку суб'єктів декларування, які займають посади, пов'язані з високим рівнем корупційних ризиків, виникає ризик внесення постійних змін та перегляду даного переліку, що може призвести до неузгодженості з переліком осіб, які займають відповідальне та особливе відповідальне становище, який вже встановлено КПК України та Законом України «Про державну службу».

Таким чином, у зв'язку з відсутністю законодавчо визначеного поняття суб'єктів декларування, які займають посади, пов'язані з високим рівнем корупційних ризиків, у правозастосовчій діяльності можуть виникнути проблеми, пов'язані з неоднаковим застосуванням законодавчих норм та монополізацією Національним агентством функції перегляду даного переліку. У зв'язку із чим поняття вищезазначених осіб необхідно чітко визначити в Законі України «Про запобігання корупції».

Наступним заходом контролю є моніторинг способу життя суб'єктів декларування. Відповідно до ст. 51 Закону України «Про запобігання корупції» Національне агентство здійснює вибірково моніторинг способу життя суб'єктів декларування з метою встановлення відповідності їх рівня життя наявним у них та членів їх сім'ї майну і одержаним ними доходам згідно з декларацією особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що подається відповідно до цього Закону.

Моніторинг способу життя суб'єктів декларування здійснюється Національним агентством на підставі інформації, отриманої від фізичних та юридичних осіб, а

також із засобів масової інформації та інших відкритих джерел інформації, яка містить відомості про невідповідність рівня життя суб'єктів декларування задекларованим ними майну і доходам.

Порядок здійснення моніторингу способу життя суб'єктів декларування визначається Національним агентством.

Моніторинг способу життя здійснюється із додержанням законодавства про захист персональних даних та не повинен передбачати надмірного втручання у право на недоторканність особистого і сімейного життя особи.

Встановлення невідповідності рівня життя суб'єкта декларування задекларованим ним майну і доходам є підставою для здійснення повної перевірки його декларації. У разі встановлення невідповідності рівня життя Національним агентством надається можливість суб'єкту декларування протягом десяти робочих днів надати письмове пояснення за таким фактом.

У разі виявлення за результатами моніторингу способу життя ознак корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, Національне агентство інформує про них спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції.

Враховуючи даний засіб контролю, ст. 59 нового Закону України «Про судоустрій і статус суддів» теж передбачено моніторинг способу життя судді, що є дуже важливим з точки зору подолання корупції в країні, оскільки судова система повинна заслужити довіру громадян. Отже, з метою встановлення відповідності рівня життя судді наявному у нього та членів його сім'ї майну і одержаним ними доходам проводиться моніторинг способу життя судді відповідно до закону. Моніторинг способу життя судді може бути проведений на вимогу Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Вищої ради правосуддя та в інших випадках, визначених законом. Орган, який відповідно до закону здійснює моніторинг способу життя судді, зобов'язаний надіслати відповідну інформацію за результатами моніторингу невідкладно після завершення його проведення, але не пізніше тридцяти днів з моменту отримання відповідної вимоги. Результати моніторингу способу життя судді можуть також використовуватися для оцінки дотримання суддею правил суддівської етики. Інформація, отримана за результатами моніторингу способу життя судді, включається до суддівського досьє. Як вбачається, органом, який уповноважений здійснювати моніторинг способу життя суддів, є також Національне агентство з питань запобігання корупції.

Як вбачається, і в заході моніторингу способу життя агентство має право встановлювати порядок його проведення. На наш погляд, така позиція створює ризики монополізації агентства, яке повинно бути в першу чергу виконавчим органом влади з питань запобігання корупції. Саме тому такий орган повинен діяти за чітко прописаними правилами вищого законодавчого органу.

Крім того, виникає багато питань щодо вибіркового проведення моніторингу, а саме яким чином Національне агентство здійснює відбір претендентів на проведення моніторингу способу життя. Такий, непрописаний, вибірково підхід проведення моніторингу створює потенційні ризики корупційних проявів у самому агентстві під час вирішення питання, які суб'єкти підлягатимуть моніторингу. Саме тому виникає необхідність у прийнятті на рівні Верховної Ради України чіткої процедури моніторингу способу життя суб'єктів декларування з обов'язковим визначенням порядку відбору претендентів на проведення моніторингу.

Слід також звернути увагу на статті 61-62 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», якими передбаче-

но обов'язок подання декларацій доброчесності та родинних зв'язків, що є своєрідною новелою в Національному законодавстві. Отже, згідно зі статтею 61 Закону суддя зобов'язаний щорічно до 1 лютого подавати шляхом заповнення на офіційному веб-сайті Вищої кваліфікаційної комісії суддів України декларацію родинних зв'язків за формою, що визначається Комісією.

Декларація родинних зв'язків судді є відкритою для загального доступу через оприлюднення на офіційному веб-сайті Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

За відсутності доказів іншого відомості, подані суддею в декларації родинних зв'язків, вважаються достовірними.

У разі одержання інформації, що може свідчити про недостовірність (у тому числі неповноту) відомостей, поданих суддею в декларації родинних зв'язків, Вища кваліфікаційна комісія суддів України проводить перевірку зазначеної декларації.

Неподання, несвоєчасне подання декларації родинних зв'язків суддею або подання в ній завідомо недостовірних (у тому числі неповних) відомостей мають наслідком дисциплінарну відповідальність, установлену Законом України «Про судоустрій і статус суддів».

Притягнення судді до дисциплінарної відповідальності за неподання, несвоєчасне подання декларації родинних зв'язків або за подання в ній завідомо недостовірних (у тому числі неповних) відомостей не звільняє суддю від обов'язку подати відповідну декларацію з достовірними відомостями. До осіб, з якими в судді є родинні зв'язки, належать:

1) особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки із суддею (крім осіб, взаємні права та обов'язки яких із суддею не мають характеру сімейних), у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі з суддею;

2) незалежно від зазначених у пункті 1 умов – чоловік, дружина, а також родичі кожного з подружжя чи родичі осіб, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі із суддею (батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, брат, сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, зять, невістка, тесть, теща, свекор, свекруха, племінник, племінниця, рідний дядько, рідна тітка, двоюрідний брат, двоюрідна сестра, усиновлювач, усиновлений).

На наш погляд, обов'язок подання декларацій родинних зв'язків є досить актуальним питанням з огляду на сьогоденні реалії, оскільки у всій системі правоохоронних органів діє стійка система родинних зв'язків, так звана «династія». Такого типу декларування надасть можливість громадськості певним чином контролювати прозорість формування та роботи суддівського корпусу, який у першу чергу повинен заслужити довіру серед суспільства. Але для придатності даного засобу необхідно запровадити дієвий механізм відповідальності та контролю. Оскільки Вища кваліфікаційна комісія суддів є органом перевірки даної декларації, то необхідно визначити порядок проведення такої перевірки, і бажано, щоб даний порядок затверджувався не самою Вищою кваліфікаційною комісією а на рівні, як мінімум, Кабінету міністрів, що зменшить ризики корупційних проявів серед самих перевіряючих.

Статтею 62 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» передбачено обов'язок суддів подавати декларацію доброчесності. Так, суддя зобов'язаний щорічно до 1 лютого подавати шляхом заповнення на офіційному веб-сайті Вищої кваліфікаційної комісії суддів України декларацію доброчесності за формою, що визначається Комісією. Декларація доброчесності судді складається з переліку тверджень, правдивість яких суддя повинен задекларувати шляхом їх підтвердження або непідтвердження.

За відсутності доказів іншого твердження судді в декларації доброчесності вважаються достовірними. У разі одержання інформації, що може свідчити про недостовірність (в тому числі неповноту) тверджень судді в декларації доброчесності, Вища кваліфікаційна комісія суддів України проводить відповідну перевірку. Неподання, несвоєчасне подання декларації доброчесності суддею або декларування в ній завідомо недостовірних (у тому числі неповних) тверджень мають наслідком дисциплінарну відповідальність, встановлену цим Законом. Отже, як обов'язок подання декларації родинних зв'язків, так і обов'язок подання декларації доброчесності, є досить вдалими засобами попередження та виявлення ризиків корупційних правопорушень, але, як було зазначено вище, потребують певних вдосконалень щодо контролю виконання даних обов'язків, а саме в частині затвердження порядку контролю.

У свою чергу, хочеться відмітити те, що відповідно до ст. 51 Закону України «Про запобігання корупції» та ст. 29 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» метою засобів моніторингу є встановлення відповідності рівня життя за наявними в декларанта та членів його сім'ї доходами та майном згідно з декларацією, але даними нормами не розкрито зміст та алгоритм здійснення такого моніторингу. Процес моніторингу способу життя повинен бути значно ширшим, ніж аналіз декларацій, оскільки потребує оперування додатковою, як мінімум, заздалегідь отриманою інформацією, наприклад, про наявне майно в членів сім'ї та їх доходи із вказаних вище баз даних та реєстрів. Тому моніторинг способу життя в контексті Закону «Про запобігання корупції» та Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» необхідно розглядати як комплекс заходів, пов'язаних з отриманням інформації: – про доходи і витрати суб'єкта та членів його сім'ї; – про рухоме та нерухоме майно суб'єкта перевірки та членів його сім'ї як на території України, так і за її межами; – про наявність банківських рахунків суб'єкта перевірки та членів його сім'ї, в тому числі за межами України; – про кількість, тривалість та вартість виїздів за кордон суб'єкта перевірки та членів його сім'ї для відпочинку чи подорожей (по за виконанням службових обов'язків); – про наявність автотранспортних засобів, управління якими здійснюється суб'єктом перевірки та членами його сім'ї, рік випуску та приблизну вартість тощо. Цей перелік неповний, однак може слугувати орієнтиром для формування змістової частини Порядку здійснення моніторингу способу життя посадових та службових осіб. Отримана інформація сприятиме виявленню невідповідності витратків суб'єкта декларування та членів його сім'ї з офіційними прибутками. Крім того, під час безпосередньої роботи з декларацією слід звертати увагу на: – купівлю рухомого і нерухомого майна по вартості, що є заниженою в порівнянні з ринковою ціною продаж такого майна по завищеній ціні; – правочини, укладені суб'єктами відповідальності та членами їхніх сімей вартістю, що перевищує загальний прибуток за основним місцем роботи; – відповідність зростання банківських накопичень і витратків, спрямованих на погашення боргових зобов'язань, з офіційними прибутками суб'єкта відповідальності тощо.

Висновки. Контроль є одним з основних методів боротьби з корупцією, який у першу чергу повинен діяти як превентивний засіб боротьби з корупцією. Як вбачається з проаналізованого матеріалу, законодавством встановлені певні засоби контролю та попередження корупції. Враховуючи невеликий досвід побудови механізму боротьби з корупцією, передбачені засоби контролю є достатньо прогресивними. Але враховуючи високий рівень досвідченості потенційних корупціонерів, дані засоби контролю потребують певних удосконалень в розрізі їх дієвості в практичному

житті. Саме нормативне посилення дії закону шляхом усунення існуючих прогалин забезпечить належне його виконання, а підвищення відповідальності мінімізує корупцію в країні. На наш погляд, якісний контроль завжди повинен бути зосереджений на попередженні корупції, що мінімізує причини здійснення корупційних правопорушень.

Список використаної літератури:

1. Роуз-Аккерман С. Коррупция и государство. Причины, следствия, реформы / Пер. с англ. О.А. Алякринского. – М. : Логос, 2003.

2. Бродман Г., Риканатини Ф. Корни коррупции: важны ли рыночные институты? / Пер. с англ. // World Bank Policy Research Working Paper 2368. – 2000.

3. Офіційний веб-портал судової влади України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dpa.court.gov.ua/sud0490/lkdfgjdjfgghidgr/klfgjfdkjgh/>.

4. Закон України «Про запобігання корупції» [Електронний ресурс] : Закон № 1700-VII від 14.10.2014 р. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/page>.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] : Кодекс № 4651-VI від 13.04.2012 р. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

6. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2007. – № 49. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

